

Finance in coordination and regulation of activities of these entities on embedding of IFRS.

**E.O. Cəfərov: Jurnal “Maliyyə və uçot” 12 (196) səh. 3-8, 2008.
 (“Azərbaycan” nəşriyatının mətbəəsində dərc olunub, Bakı – 370146,
 Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə.)**

MDB ölkələrində mühasibat uçotu sahəsində aparılan islahatlar

E.O.Cəfərov,

**İqtisad elmləri namizədi, Azərbaycan Respublikası Maliyyə
 Nazirliyinin uçot siyasəti şöbəsinin müdiri**

F.A. Abdullayeva,

**Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin uçot siyasəti
 şöbəsinin müdir müavini – sektor müdiri**

M.C. Məmmədyarov,

**Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin uçot siyasəti
 şöbəsinin aparıcı məsləhətçisi**

E-mail: e.cafarov@maliyye.gov.az

Açar sözlər: MHBS, Standarta əsasən uçotun qurulması, idarəetmə, maliyyə və vergi uçotu, MDB ölkələrinin təcrübəsi, Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi

a) İqtisadiyyatın qloballaşdırılması şəraitdə mühasibat uçotu üzrə

beynəlxalq standartların əhəmiyyətliyi və zəruriliyi

İqtisadiyyatın qloballaşdırılması və interqrasiyası şəraitində dünya mühasibat ictimaiyyətini və müvafiq biznes qurumlarını narahat edən əsas problemlərdən biri də mühasibat uçotunun və maliyyə hesabatlarının standartlaşdırılmasıdır.

Milli sərhədləri tanımayan iqtisadi və maliyyə münasibətlərinin qloballaşdırılması və beynəlləşdirilməsi obyektiv olaraq mühasibat uçotu qaydalarının və maliyyə hesabatlarının unifikasiyasına və bununla da onların standartlaşdırılmasına dair tələbatın yaradılmasına səbəb olmuşdur.

Başqa sözlə, mühasibat uçotu sahəsində standartlaşdırmanın əhəmiyyətliyi məsələsi milli iqtisadiyyatların beynəlxalq səviyyədə inteqrasiya olunması şəraitində bazar münasibətlərini əks etdirən informasiyaların müəyyən olunmuş qaydada uçota alınması və istifadəçilərə daha anlaşıqlı və etibarlı şəkildə çatdırılması ilə özünü biruzə vermişdir. Belə ki, standartlaşmanın tələblərinə əsasən maliyyə informasiyası vahid qaydada başa düşülməli, icmallaşdırılmalı və təqdim edilməlidir. Bu informasiyanın əsas və etibarlı mənbəyi kimi qalmaqda olan mühasibat uçotu və maliyyə hesabatları vasitəsilə həyata keçirilir.

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarını tətbiq etməyən ölkələrdə fəaliyyət göstərən sahibkarlar barədə maliyyə informasiyalarının müqayisəsizliyi probleminin mövcudluğunu nəzərə alaraq, dünya bazarına çıxmaq və xarici investisiyaları cəlb etmək istəyən milli sahibkarlar üçün bu standartları və yə onlara uyğun olaraq Milli Mühasibat Uçotu

Standartlarını tətbiq etməklə mühasibat uçotunun aparılması böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Bu standartların müvafiq müddəalarına əsasən maliyyə hesabatları elementlərinin (aktivlərin, öhdəliklərin, kapitalın, gəlir və xərclərin) qiymətləndirilməsi zamanı müxtəlif qiymətləndirmə metodlarından (tarixi dəyər, faktiki dəyər, mümkün satış qiyməti, diskont dəyər, ədalətli dəyər) istifadə olunur. Həmin metodlar, Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarını tətbiq etməyən ölkələrdə istifadə olunan qiymətləndirmə metodlarından köklü şəkildə fərqlənir. Burada, sözügedən elementlərin tanınması və uçota alınması konsepsiyası da istisna deyil və vergi uçotuna əsaslanan müvafiq milli ənənəvi mühasibat uçotu qaydaları ilə müəyyən edilən metodiki yanaşmalardan fərqli olaraq göstərilən standartlarda tamamilə başqa meyar və prinsiplər əsasında maliyyə hesabatlarında tətqdim olunur.

Bu səbəbdən həmin hesabatlar istifadəçilər, o cümlədən beynəlxalq maliyyə institutları tərəfindən qəbul edilmir.

Dünyada baş vermiş və hazırda davam edən dərin maliyyə- iqtisadi böhran isə bu standartların tətbiqinin əhəmiyyətliyini daha da artırmışdır.

Belə ki, 7-9 oktyabr 2009-cu ildə Jenevrə şəhərində keçirilmiş “Mühasibat uçotu və Hesabatlılığın Beynəlxalq Standartları üzrə 26-cı sessiya”da ekspertlər qrupu öz məruzəsində maliyyə böhranının sözü gedən standartlar üzərində ictimaiyyətin diqqətinin əhəmiyyətli dərəcədə cəmlənməsinə səbəb olmasını qeyd etmişdir.

Ekspertlər qrupu, həmçinin beynəlxalq standartların böhranın yaranması səbəblərinə daxil olmadığını, lakin gələcəkdə investorlar tərəfindən buna oxşar maliyyə sarsıntılarının aradan qaldırılmasına kömək edən bu standartların beynəlxalq maliyyə sabitliyinin, habelə idarəetmə

sisteminin formalaşdırılmasında və şəffaflığın təmin edilməsində hələdici rol oynadığını da göstərmişdir.

Hazırda sözügedən böhranın nəzərə çarpan dərəcədə aşağı enməsi nəticəsində global iqtisadiyyatın sabitləşməsindən danışmaq olar.

Bu iqtisadi dəyişiklik 2010-cu ilin iyun ayında Sankt-Piterburq şəhərində keçirilən beynəlxalq iqtisadi forumun iştirakçıları tərəfindən, həmçinin göstərilən tarixdə Kanadada keçirilən “böyük səkkizlik” və “böyük iyirmilik” ölkələri başçılarının sammitində qeyd olunmuşdur.

MDB ölkələri üzrə İcra Komitəsinin məlumatına əsasən hazırda davam edən dünya maliyyə-iqtisadi böhranın mənfi təsiri nəticəsində MDB ölkələrində 2008-ci illə müqaisədə 2009-cu ildə orta hesabla ÜDM-nin istehsal həcmi 7%, sənaye məhsulu 10%, əsas kapitala investisiyalar isə 16% aşağı düşmüşdür.

Son dövrdə MDB ölkələrində işküzar fəaliyyətin canlanması əsasən xarici amillərin təsiri nəticəsində baş vermişdir. Bu hadisə dünya bazarına ixrac olunan malların çeşidinin, həmçinin xarici kapital axının artırılması ilə əlaqədardır.

Maliyyə sahəsində böhranın baş verəsinə səbəb olan amilləri müəyyən etməklə bu böhranın nəticələrinin aradan qaldırılması məqsədi ilə 01 aprel 2010-cu ildə Moskva şəhərində MDB ölkələrinin Maliyyə Nazirlərinin daimi fəaliyyət göstərən müşavirəsinin 4 iclası keçirilmişdir. Həmin iclaslarda baş vermiş böhranın mümkün mənfi nəticələrinin aradan qaldırılması üzrə birgə söylərin azaldılmamasının zəruriliyi qeyd olunmuşdur.

Ümumi iqtisadi mühitin formalaşdırılması MDB ölkələrində fəaliyyət göstərən transmilli şirkətlərin tələbatı, həmçinin kapitalın axını mühasibat uçotu üzrə minimum şərtlərin yerinə yetilməsini tələb edir.

2008-2009-cu illərdə dünya iqtisadiyyatında baş vermiş böhran mühasibat uçotu və audut peşəsinin inkişafına dair ictimaiyyətin diqqətini bir sıra sualların həllinə - mühasibat uçotu və auditor fəaliyyəti üzrə standartların təkmilləşdirilməsinə yönəltdi.

MDB ölkələrində bütün bu proseslərin gedişatı, maliyyə informasiyasının vahid qaydada başa düşülməsi, icmallaşdırılması və təqdim edilməsinin əsas və etibarlı mənbəyi kimi qalmaqda olan mühasibat uçotu və maliyyə hesabatları vasitəsilə həyata keçirilməsinin zəruriliyini əsaslandırılmışdır. Belə ki, MDB ölkələrində büdcə gəlirlərinin mədaxilinin, büdcə xərclərinin müəyyən olunmuş istiqamətlər üzrə ödəmələrinin maliyyə hesabatlarında şəffaf əks etdirilməsi, milli sahibkarların xarici ölkələrin şirkətləri ilə iqtisadi əlaqələrin qurulması və inkişafı, habelə sözügedən ölkələrin daxili bazarında xarici investorların mövqelərinin möhkəmlənməsi obyektiv olaraq vahid mühasibat uçotu qaydalarının və maliyyə hesabatlarının unifikasiyasına, bununla da onların standartlaşmasına dair tələbatın yaranmasına səbəb olmuşdur.

Bunun nəticəsi kimi, həmin ölkələrdə mühasibat uçotunu tənzimləyən qüvvədə olan normativ-hüquqi aktların beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması zərurətini meydana çıxarmışdır.

Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına uyğun olaraq ənənəvi milli mühasibat uçotun sisteminin yenidənqurulması konsepsiyasının zəruriliyi, həmçinin bu standartların aşağıdakı üstünlüyü ilə izah edilir:

1. MDB ölkələrində mühasibat uçotunun təşkili və aparılması, habelə maliyyə hesabatlarının hazırlanması və təqdim edilməsinə dair ənənəvi milli mühasibat uçotu qaydaları iqtisadiyyatın keçid dövrünə məxsus qurulmuş yeni mülkiyyət münasibətlərinin və obyektlərinin formalaşdırılması və inkişafı ilə əlaqədar həmin ölkələrin iqtisadiyyatının

ayrı-ayrı sahələri üzrə qəbul edilmiş normativ-hüquqi aktlarda beynəlxalq standartlara əsasən verilmiş bir sıra anlayışları (məsələn, vergi uçotu və idarəetmə uçotu ilə bağlı, habelə iqtisadiyyatın digər sahələrində istifadə olunan) özündə əks etdirmədiyindən göstərilən dövrdə qüvvədə olan və istifadə edilən uçot qaydaları ilə qeyd edilən normativ-hüquqi aktlar arasında uyğunsuzluqlar yaranmışdır. Nəticədə, təşkilatların tərtib etdikləri maliyyə hesabatlarında beynəlxalq tələblərə cavab verən maliyyə, vergi və idarəetmə uçotunun tətbiqi ilə gözlənilən məqsədlərin əldə olunması təmin edilməmişdi.

Halbuki, Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının müddəalarına əsasən maliyyə hesabatlarının əsas məqsədi istifadəçilərin konkret məlumat ehtiyaclarına cavab verən, onlar tərəfindən investisiyanın səmərəli istifadəsinə dair düzgün qərarın qəbul olunması üçün təşkilatların real maliyyə vəziyyəti və ya bu təşkilatların aktivləri, öhdəlikləri, kapitalı, gəlir və xərcləri barədə müvafiq maliyyə informasiyasının şəffaf təmin etməkdən ibarətdir.

Bu hesabatlar, yalnız maliyyə uçotunun aparılması üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Vergi uçotunun məqsədləri isə başqadır. Yəni, vergi orqanları vergi nəzarətinin şəffaf və səmərəli həyata keçirilməsi üçün təşkilatlar tərəfindən vergi qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydada vergilərin düzgün hesablanması və büdcəyə vaxtında ödənilməsi barədə müvafiq vergi məlumatlarının alınmasında maraqlı olan istifadəçilərdir.

Öz növbəsində, idarəetmə uçotu təşkilatın fəaliyyətinin səmərəli idarə edilməsinə dair onun rəhbərliyi tərəfindən düzgün qərarların verilməsi üçün cari və proqnozlaşdırılmış dövrlər üzrə müvafiq kommersiya və qeyri-kommersiya informasiyasının vaxtında əldə edilməsi məqsədini daşıyır.

2. Mühasibat uçotunun aparılması və maliyyə hesabatlarının tərtib edilməsini təmin edən ənənvi (milli) mühasibat uçotu və hesabatlılıq sistemi inzibati metodlara əsaslanan və icrası mütləq tələb olunan müəyyən olunmuş qaydalarla tənzimləndiyi üçün bu qaydalara riayət edilməməsi səbəbindən bir çox hallarda bazar münasibətləri tələblərinə uyğun gəlməyən və aşkar olunmuş kanarlaşmalarla bağlı günahkar şəxslərin məsuliyyətə cəlb olunması və qiymətləndirilmiş zərərin dövlət nəfinə verilməsini nəzərdə tutur.

Beynəlxalq standartların tələblərinə əsasən hazırlanmış maliyyə hesabatlarında isə informasiyanın etibarlı olması üçün informasiya neytral, yəni qərəzsiz təqdim olunur. Başqa sözlə, informasiyanın seçimi və təqdimatı öncədən müəyyən olunmuş nəticəyə təsir etdikdə, maliyyə hesabatları neytral hesab olunmur.

Beynəlxalq standartlara əsasən maliyyə hesabatlarının tam məcmusu mühasibat balansından, mənfəət və zərərlər haqqında hesabatdan, kapitalda dəyişikliklər haqqında hesabatdan, pul vəsaitinin hərəkəti haqqında hesabatdan, uçot siyasəti və izahlı qeydlərdən ibarətdir.

Yəni, informasiya kommertiya təşkilatının maliyyə vəziyyəti və fəaliyyətinin nəticələrini qərəzsiz, təhrifsiz, manipulyasiyasız və ya əhəmiyyətli faktları gizlətmədən, mahiyyətin formadan üstünlüyü konsepsiyası əsasında maliyyə hesabatlarında düzgün əks etdirməlidir.

3. Göstərilən hesabat dövrlərini əhatə edən və güvvədə olan ənənəvi (milli) mühasibat uçotu və hesabatlılıq sistemi təşkilatların real maliyyə vəziyyətini və fəaliyyətinin nəticələrini düzgün əks etdirmirdi. Belə ki, ilkin dəyəri ilə qiymətləndirilmiş və təşkilatın balansında uçota alınmış, fiziki və mənəvi köhtəlməyə məruz qalmış və bu səbəbdən gələcəkdə iqtisadi səmərənin əldə edilməsi üçün yararsız hesab edilən əsas vəsaitlər

həmin təşkilatın istehsal potensialının mövcudluğu barədə yanlış təsəvvür yaradırdı.

Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarında verilmiş anlayışa əsasən isə aktiv yalnız keçmiş hadisənin nəticəsi kimi müəssisə tərəfindən idarə olunan və müəssisəyə gələcəkdə iqtisadi səmərənin gətirə biləcəyi gözlənilən ehtiyatdır.

Başqa sözlə, investor kommersiya təşkilatının istehsal potensialının səmərəliliyinin təhlil edilməsi məqsədi ilə beynəlxalq standartlara uyğun olaraq informasiyanın maliyyə hesabatlarının müvafiq formalarında və ona əlavə edilən qeydlərdə maddələrin təqdim edilməsini nəzərdə tutan geniş mənada açıqlanmasını tələb edir.

Təşkilatların real maliyyə vəziyyəti və nəticələri barədə müvafiq maliyyə informasiyasının şəffaf təqdim edilməsini özündə əks etdirən bu maliyyə hesabatları investisiya axınının artmasını və mövcud olan iqtisadi potensialından səmərəli istifadə olunmasını təmin edən idarəetmə uçotunun uğurla tətbiqinin əsas amillərdən biri hesab olunur.

4. Ənənəvi mühasibat qaydaları ilə yalnız qanunvericiliklə əsaslandırılmış və baş vermiş təsərrüfat əməliyyatlarının qeydiyyatı və uçota alınması ilkin uçot sənədlərində əks etdirilməsi səbəbindən, bu sənədlər iqsadi mahiyyətinə və reallığa görə deyil, hüquqi formaya uyğun olaraq mühasibat uçotu reqistrlərində sistemləşdirilirdi.

Öz növbəsində, qanunvericiliklə əsaslandırılmamış, lakin baş vermiş təsərrüfat əməliyyatlarının qeydiyyatı və uçota alınması ilkin uçot sənədlərində əks etdirilmədiyindən, bu əməliyyatların müvafiq hesabat dövrlərinə münasib aid olunması təmin edilmirdi.

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarında verilmiş tələblərinə əsasən keçmiş, indiki və gələcək hadisələri qiymətləndirməklə istifadəçilərin iqtisadi qərarlar qəbul etməsinə təsir edən informasiya

münasib hesab olunur. İnformasiyanın münasibliyi onun mahiyəti və əhəmiyyətindən asılıdır.

Bu maliyyə hesabatlarında əks etdirilən əməliyyatların və digər hadisələrin düzgün olması üçün həmin əməliyyatlar və hadisələr onların iqtisadi mahiyyətinin hüquqi formasından üstünlüyü prinsipi əsasında təqdim olunmalıdır.

5. Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarından fərqli olaraq yuxarıda göstərilən hesabat dövrlərində qüvvədə olan mühasibat uçotu qaydalarına əsasən tərtib edilən maliyyə hesabatlarında istifadəçilər tərəfindən təşkilatın fəaliyyəti və maliyyə nəticələri barədə düzgün iqtisadi qərarın qəbul edilməsi zamanı zəruri hesab edilən aşağıdakı informasiyanın açıqlanması təmin edilmirdi:

- Kapitalda dəyişikliklər haqqında;
- Balans hesabatı tarixindən sonra hadisələr üzrə;
- Qiymətləndirilmiş öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlər üzrə;
- Uçot siyasəti, uçot qiymətlərində dəyişikliklər və səhvlər üzrə;
 - Hökumət subsidiyalarının uçotu və dövlət yardımı haqqında məlumatın açıqlanması üzrə;
- Təşkilatların fəaliyyətlərinin birləşdirilməsi üzrə;
- Asılı təsərrüfat cəmiyyətlərində investisiyaların uçotu üzrə;
- Aktivin qiymətdən düşməsi üzrə;
- Ədalətli dəyər üzrə və sair.

Gözlənilən və əhəmiyyətli hesab edilən bu informasiyaların istifadəçilərə təqdim edilməməsi onlar tərəfindən kommərsiya təşkilatının iqtisadi potensialına dair rəyin verilməsi zamanı yanlış nəticələrin əldə olunmasına və müvafiq olaraq düzgün olmayan əsassız qərarların verilməsinə şərait yaradırdı. Belə ki, maliyyə hesabatlarını tərtib edənlər tərəfindən nəzərə alınmayan və ya təhrif olunan və istifadəçilərin bu

hesabatlar əsasında iqtisadi qərarlar qəbul etməsinə təsir edə bilən informasiya əhəmiyyətli hesab olunur.

Əhəmiyyətlik informasiyanın keyfiyyət xüsusiyyəti ilə deyil, bu informasiyanın münasibliyini müəyyən edən keyfiyyətlər ilə ölçülür.

6. Ənənəvi (milli) mühasibat uçotu qaydalarına əsasən aktvlərin dəyəri ilkin və bərpa dəyəri ilə qiymətləndirilirdi.

Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının müvafiq müddəalarına uyğun olaraq aktivlərin və öhdəliklərin qiymətləndirilməsi zamanı (tarixi dəyər, cari dəyər, ehtimal olunan satış qiyməti, diskont dəyər və ədalətli dəyər) müxtəlif qiymətləndirmə metodlarından istifadə olunur. Həmin metodlar, o zaman güvvədə olan və istifadə olunan qiymətləndirmə metodlarından köklü şəkildə fərqlənir.

Bundan başqa, beynəlxalq standartlar əsasında tərtib olunmuş maliyyə hesabatları elementlərinin tanınması və qeydə alınması metodikası ənənəvi (milli) mühasibat uçotu qaydaları ilə qəbul edilmiş sözügedən elementlərin müvafiq olaraq mühasibat uçotunda əks etdirilməsi metodikasından fərqli olaraq konseptual baxımdan tamamilə başqa meyar və prinsiplər əsasında müəyyən edilir. Belə ki, ənənəvi olan mühasibat uçotunu tənzimləyən qaydalara əsasən satışdan gələn gəlir müəssisənin təsərrüfat xüsusiyyətlərindən və bağlanmış müqavilələrin şərtlərindən asılı olaraq ya dəyəri ödənilmiş ya da təqdim edilmiş iş və xidmətlərə görə müəyyən edilir.

Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına uyğun olaraq gəlir aktivin artması və öhdəliklərin azalması ilə bağlı iqtisadi səmərənin artımının baş verdiyi və bu artımın etibarlı səviyyədə qiymətləndirilməsinə imkanın mövcud olduğu halda tanınır. Xərc isə aktivin azalması və öhdəliklərin artması ilə bağlı iqtisadi səmərənin azalmasının baş verdiyi və

bu azalmanın etibarlı səviyyədə qiymətləndirilməsinə imkanın mövcud olduğu halda tanınır.

7. Beynəlxalq standartlara əsasən maliyyə hesabatlarının tətbiq edilməsi mühasib peşəsinin inkişafı və yayılmasına geniş imkanlar yaratmışdır. Belə ki, beynəlxalq standartlara uyğun olaraq Maliyyə hesabatlarında təqdim olunan informasiyanın mahiyyətini istifadəçilərə açıqlamaq məqsədilə bu hesabatları hazırlayan mütəxəssislər Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları haqqında əsaslı biliklərə malik olmalıdırlar.

Söhbət iqtisadiyyatın qloballaşdırılması şəraitində mühasibat uçotunun formalaşdırılması və inkişaf etdirilməsi üzrə yeni təfəkkürün, fəlsəfənin qəbul olunmasını təmin edən müəyyən olunmuş müddətlər üzrə icrası tələb olunan məqsədli proqramlar çərçivəsində mühasibat uçotu və maliyyə hesabatları üzrə beynəlxalq standartlar barədə nəzəri və praktiki biliklərə və bacarıqlara malik olan ilk növbədə müəllim heyətindən ibarət olan təlimçilərin yetişdirilməsi, habelə müvafiq tədris-metodiki vəsaitlərin hazırlanması və yayılmasından gedir.

b) MDB ölkələrində Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları əsasında milli mühasibat uçotu sisteminlərinin yenidən təşkili

Son onilliklərdə keçmiş MDB ölkələrində mühasibat uçotu sistemində əhəmiyyətli dəyişikliklər baş vermiş və bu dəyişikliklərin əsas məqsədi təşkilatların maliyyə hesabatlarının istifadəçilərini faydalı və zəruri informasiyalarla təmin edilməsi olmuşdur.

İqtisadiyyatın qloballaşdırılması şəraitində maliyyə hesabatları daha infomativ xarakter aldığından mühasibat uçotunun aparılması və maliyyə hesabatlarının tərtib edilməsi zamanı bazar iqtisadiyyatının tələblərinə

uyğun olaraq aktivlərin, öhdəliklərin, kapitalın, gəlir və xərclərin dəyəri müxtəlif qiymətləndirilmə metodları vasitəsi ilə uçotda əks etdirilir.

Törəmə təşkilatlara malik olan iri təsərrüfat subyektləri (neft, qaz, elektroenergetika, metallurjiya, kimya sənayesi, bank sektoru təşkilatları) konsolidə edilmiş maliyyə hesabatları hazırlayır. Bu maliyyə hesabatlarının tərtib edilməsi prosesi auditor xidmətləri bazarlarını inkişaf etməklə, mühasib peşəsinin nüfuzunun artması ilə müşahidə olunur.

Belə şəraitdə bir sıra peşəkar ictimai birliklər yaranmışdır ki, onlardan bəziləri Mühasiblərin Beynəlxalq Federasiyasının üzvü olmuşdur.

Nəhayət, bu ölkələrdə Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının qəbul edilməsi həmin Standartlar əsasında milli mühasibat uçotu sisteminlərinin yenidən təşkili ilə nəticələnmişdir.

MDB mühasibat uçotu sahəsində islahatların yuxarıda göstərilən konseptual tələblərə uyğun olaraq eyni aparılması aşağıdakı səbəblərlə izah edilir:

1. MDB ölkələrində mövcud olan mərkəzləşmiş iqtisadiyyatdan bazar münasibətlərinə keçid təşkilatların maliyyə hesabatları elementlərinin (aktivlərin, öhdəliklərin, kapitalın, gəlir və xərclərin) mövcudluğu və hərəkətinə nəzarət sistemindən, onların maliyyə hesabatlarında real şəkildə açıqlanması ilə nəticələnmişdir.

2. Son 40 il ərzində müstəqil qeyri-hökumət institutu tərəfindən hazırlanmış Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları, onların əsasında istifadəçilərin daha düzgün iqtisadi qərarlar verməsinə imkan verən, universal və daha keyfiyyətli maliyyə informasiyaları sistemini özündə əks etdirir.

Həmin ölkələrinin xarici investisiyaları öz milli iqtisadiyyatlarına cəlb etmək, habelə milli kapital bazarlarını canlandırmaq istəkləri, həmçinin müasir dünyada biznesin beynəlxalq dili rolunu oynayan, faydalı

informasiya mühitinin yaradılmasını təmin edən Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi ilə mümkün olmuşdur.

3. Son illər dünyada Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının nüfuzunun xeyli artması nəticəsində, onların 100-dən artıq ölkədə normativ-hüquqi aktlar kimi qəbul edilməsinə səbəb olaraq bu Standartların tətbiqi ayrı-ayrı ölkələrin dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyası elementi kimi nəzərdən keçirilir.

Nəticədə, Gürcüstan Respublikası da daxil olmaqla MDB ölkələrində yeni iqtisadi münasibətlərin formalaşması və inkişafı ilə bağlı təsərrüfat subyektləri bazar mexanizmlərinə əsaslanan kapitalın cəlb olunması zəruriliyi ilə üzləşdilər. Bu problemi həll etmək üçün təsərrüfat subyektləri Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına uyğun olaraq maliyyə hesabatlarını könüllü şəkildə tərtib və təqdim etməyə başlamışlar.

Bu isə öz növbəsində, beynəlxalq maliyyə bazarlarından həmin ölkələrin daxili bazarlarına investisiya axınının sürətlə cəlb olunmasına müsbət təsir göstərərək Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına uyğun olaraq maliyyə hesabatlarını hazırlayan təşkilatların (peşəkar mühasib və auditor şirkətlərinin) sayının durmadan artırılmasına səbəb olmuşdur.

Bunula yanaşı, Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının və Beynəlxalq Auditor Standartlarının tətbiqi prosesində MDB ölkələrində mövcud olan və xidmət göstərən peşəkar mühasib və auditor şirkətlərinin fəaliyyətlərinin qiymətləndirilməsi sözügedən sahələrdə dünyada tanınmış peşəkar təşkilatlar tərəfindən toplanmış təcrübə və ən yaxşı praktikaya uyğun olaraq əldə edilmiş bilik və bacarıqlar üzrə meyarları nəzərə alan tələblərin artmasına gətirib çıxarmışdır.

4. Mühasibat uçotunun həyata keçirilməsində həmin ölkələrin qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş səlahiyyətli orqanların iştirakı isə

adətən metodiki xarakter daşıyan istifadəçilər üçün zəruri hesab edilən normativ-hüquqi sənədlərin hazırlanması, təsdiq edilməsi, internet vasitəsi ilə yayılması, habelə bu sahədə onlara verilmiş vahid dövlət siyyasətinin həyata keçirilməsi ilə müşahidə olunur.

Gürcüstan Respublikası da daxil olmaqla MDB ölkələrinin Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi praktikasını nəzərdən keçirərkən həmin ölkələrdə, beynəlxalq tələblərə cavab verən mühasibat uçotunun təşkili və aparılması, həmçinin maliyyə hesabatlarının hazırlanması üzrə məyyən nəticələrin əldə olunmasını qeyd etmək lazımdır.

Sözgedən ölkələrdə Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi müvafiq milli proqramlar əsasında həyata keçirilir. Bu Proqramların icrası bir qayda olaraq Maliyyə Nazirliyi və öz səlahiyyətəri daxilində maliyyə bazarını tənzimləyən digər müvafiq orqanlar tərəfindən təmin edilir. Belə Proqramların həyata keçirilməsində auditor təşkilatları və peçəkar mühasibat xidməti göstərən təşkilatlar müəyyən rol oynamışdır.

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi üzrə müvafiq milli proqramlar aşağıdakı əsas məsələlərin həlli nəzərdə tutulmuşdur:

- Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının normativ-hüquqi aktlar səviyəsində qəbul edilməsi;
- Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi üzrə nəzarət sisteminin təşkil edilməsi;
- Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqini təmin edən mütəxəssislərin hazırlanması.

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının normativ-hüquqi aktlar səviyəsində qəbul edilməsi;

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi yalnız könüllülük prinsipi əsasında həyata keçirilməklə məhdudlaşdırılır.

İnvestorların və maliyyə hesabatlarının digər istifadəçilərinin etibarlı maliyyə informasiyalarının alınması üzrə hüquqlarının müdafiəsinin təmin edilməsi məqsədi ilə bu hesabatların qanunvericiliyə uyğun olaraq məcburi qaydada təsərrüfat subyektləri tərəfindən təqdim olunması zəruridir.

Hazırda bu ölkələrin qanunveriliklərinə əsasən müəyyən olunmuş tələblərə görə Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi 5 (beş) istiqamət üzrə həyata keçirilir:

Birinci istiqamət-Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının birbaşa tətbiqi.

Gürcüstanın 05.02.1999-cu il tarixdə təsdiq olunmuş “Hesabatlılığın mühasibat uçotunun və tənzimlənməsi haqqında” Qanunu ilə Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartlarının 2000-ci ilin versiyası qəbul edilmişdir.

Həmin Qanuna əsasən kiçik sahibkarlıq subyetləri və qeyri-kommersiya təşkilatları istisna olmaqla digər kommersiyə təşkilatları tərəfindən bu Standartların tətbiqi məcburi xarakter daşır. Belə ki, sözü gedən Qanunun tələblərinə uyğun olaraq səhmdar cəmiyyətlər və məhdud məsuliyyətli cəmiyyətlər müvafiq olaraq 01.01.2000-ci il tarixdən və 01.01.2001-ci il tarixdən Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartlarının tətbiqinin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Mühasibat uçotunu tənzimləyən əvvəlki mühasibat uçotu sistemindən köklü şəkildə fərqlənən və inqilabi xarakter daşıyan tamamilə yeni mühasibat uçotu sisteminin birbaşa tətbiqi “böyük partlayış” kimi adlandırılmışdır.

Lakin, Gürcüstanın kommersiya təşkilatlarında fəaliyyət göstərən uçot işçilərinin Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartları barədə

əsaslı biliklərə malik olmaması və yeni uçot sisteminə keçidlə əlaqədar bu Standartların tətbiqi və yayılması üzrə real tələbatı nəzərə alan milli konsepsiyanın hazırlanmaması səbəbindən, habelə sözügedən Standartlarla ənənəvi mühasibat uçotunu tənzimləyən digər qüvvədə olan normativ-hüquqi aktlar arasında uyğunsuzluqların aşkar olunması mühasibat uçotu sahəsində islahatların uğurla həyata keçirilməsində müəyyən problemlər yaratmışdır.

Bu istiqamət üzrə Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi ilə əlaqədar yuxarıda göstərilən problemlərin yaranması Qırğızıstan Respublikasında da müşahidə olunur.

Qırğızıstan Respublikasının 29.04.2002-ci il tarixli “Mühasibat uçotu haqqında” Qanununa əsasən Qırğızıstan Respublikası ərazisində fəaliyyət göstərən bütün hüquqi şəxslər, o cümlədən xarici subyektlərinin filialları və nümayəndilikləri mühasibat uçotunu Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tələblərinə uyğun olaraq aparması qeyd edilmişdir.

Başqa sözlə, göstərilən ölkələrdə Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi ilə əlaqədar problemlərin yaranması əsasən həmin ölkələrin hüquqi bazasına əsaslanan bu standartların tətbiqi və yayılması üzrə müvafiq konsepsiyanın mövcud olmaması ilə bağlıdır.

İkinci istiqamət – ictimai əhəmiyyətli qurumlarda Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının birbaşa tətbiqi.

Mühasibat uçotu sahəsində bu istiqamət üzrə aparılan islahatlar Qazaxıstan Respublikasında həyata keçirilir. Belə ki, Qazaxıstan Respublikasında mühasibat uçotu sahəsində islahatların həyata keçirilməsi Qazaxıstan Respublikasının 26.12.1995-ci il tarixli «Mühasibat uçotu haqqında» Qanunun və bu Qanunun tətbiqi üzrə Qazaxıstan Respublikası Prezidentinin 29.12.1995-ci il tarixli fərmanının qüvvəyə minməsi ilə

başlanmışdır. Göstərilən Qanun və Fərman beynəlxalq təcrübəyə əsaslanan prinsiplərə uyğun olaraq mühasibat uçotu sisteminin yaradılması və maliyyə hesabatlarının hazırlanması üzrə işlərin təkilini tənzimləyən ilk qanunvericilik aktları olmuşdur.

Həmin Qanuna əsasən Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi üzrə vahid dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi, habelə bu Standartlara zidd olmayan Qazaxıstan Mühasibat Uçotu Standartlarının hazırlanması və təsdiq edilməsi müəyyən olunmuşdur.

Qazaxıstan Respublikasının Mühasibat Uçotu üzrə Milli Komisiyanın 12.11.1996-cı il tarixli Qərarına əsasən “Maliyyə hesabatlarının hazırlanması və təqdim olunması üçün konseptual əsaslar” təsdiq olunmuşdur.

Yuxarıda göstərilən qanunvericilik aktlarının icrasını təmin etmək məqsədi ilə 1996-1997-ci illəri əhatə edən dövr ərzində Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartlarına uyğun olaraq hazırlanmış 20 adda Qazaxıstan Mühasibat Uçotu Standartları Qazaxıstan Respublikasının Mühasibat Uçotu üzrə Milli Komisiyanın müvafiq Qərarı ilə təsdiq edilmişdir.

Mühasibat uçotu sistemində aparılan islahatların bu mərhələsi 1998-ci ildə başa çatdırılmışdır.

2002-ci ildə isə Qazaxstan hökuməti tərəfindən Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına keçid barədə müvafiq qərar qəbul edilmişdir.

2003-cü ildən başlayaraq Qazaxstanda müəyyən olunmuş uçot siyasətinə uyğun olaraq mərhələlərlə ayrı-ayrı kateqoriyalı təmsil edən təşkilatlarda Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına keçidi həyata keçirilir.

Bununla əlaqədar, Qazaxıstan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi tərəfindən Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartları Şurasından müəyyən olunmuş prosedurlara uyğun olaraq Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının Qazax dilinə tərcüməsi üzrə hüquqlarının əldə edilməsindən sonra 2004-cü ilin dekabr ayında Qazax dilində bu standartların rəsmi mətnləri dərc etmişdir.

Bununla yanaşı, dövlət təkilatları istisna olmaqla təşkilatların Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına keçidi ilə əlaqədar onların ayrı-ayrı kateqoriaları üzrə bu Standartlar əsasında maliyyə hesabatlarının tərtib olunmasının zəruriliyinin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş, habelə yeni mühasibat uçotu sisteminin qurulmasına dair cəlb olunacaq maliyyə resurslarının təyinatı və səmərəli istifadə edilməsi üzrə Dövlət Proqramı çərçivəsində müvafiq işlərin təşkil edilməməsi səbəbindən bu standartlarının tətbiqi və yayılması ilə bağlı Qazaxstanda müvafiq problemlər yaranmışdır.

Qeyd olunan problemlərin aradan qaldırılması istiqamətində 28.02.2007-ci il tarixli Qazaxstan Respublikasının “Mühasibat uçotu və maliyyə hesabatları haqqında” Qanununun qəbul edilməsi mühüm rol oynamışdır.

Həmin Qanuna əsasən xüsusən aşağıdakıları qeyd etmək lazımdır:

- ictimai qurumları və iri sahibkarlıq subyektləri maliyyə hesabatlarını beynəlxalq standartlara uyğun olaraq tərtib etməlidir;

- orta sahibkarlıq subyektləri maliyyə hesabatlarını milli standartlara uyğun olaraq tərtib etməlidir. Bu təşkilatlar təsdiq olunmuş uçot siyasətlərinə uyğun olaraq maliyyə hesabatlarını beynəlxalq standartlar əsasında tərtib etmək hüququna malikdir;

- mühasibat uçotu sahəsində dövlət tənzimlənməsi üzrə səlahiyyətli orqan sertifikatlaşdırma üzrə peşəkar mühasib təşkilatlarının

akreditasiyasını, habelə təşkilatların maliyyə hesabatlarını yoxlamaqla və digər yoxlama üsullarını tətbiq etməklə bu sahədə dövlət nəzarətini həyata keçirir.

Başqa sözlə, bu Qanunun icrası mühasibat uçotu sahəsində aparılan islahatların başa şatdırılmasında yeni mühasibat uçotu sisteminin qurulmasını təmin edəcəkdir.

Üçüncü istiqamət-Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına əsaslanan Milli Mühasibat Uçotu Standartlarının tətbiqi.

Belarusiya Respublikasında, Özbəkistan Respublikasında və Moldovada mühasibat uçotu sahəsində islahatların aparılması Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına əsaslanan Milli Mühasibat Uçotu Standartlarının hazırlanması ilə müşahidə olunur.

Belarusiya Respublikasının 18.10.1994-cü il tarixdə təsdiq olunmuş “Mühasibat uçotu haqqında” Qanuna əsasən müvafiq mühasibat hesabatlarının tərkibi Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına uyğun adlandırılrsa da, həmin hesabatların sözügedən Standartlar əsasında tərtib olunması barədə tələblər göstərilməmişdir. Burada da, əhəmiyyətli uçot qaydalarına əsaslanaraq müvafiq mühasibat hesabatlarının aylıq, rüblük və illik hazırlanması tələb olunur.

Mühasibat uçotu sahəsində islahatları həyata keçirilən digər ölkələrdə olduğu kimi Belarusiya Respublikasında da bu islahatların birinci mərhələsi bank sektorunu əhatə etmiş və bu səbəbdən ölkədə fəaliyyət göstərən kredit təşkilatlarına aid edilməyən sahibkarlıq subyektlərindən fərqli olaraq bank sektorunun yeni standartlara keçidi prosesi daha sürətlə həyata keçirilməsi ilə müşahidə olunur. Belə ki, Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına keçid ilə bağlı bank sektorunda islahatların həyata keçirilməsi 1994-cü ildən başlamışdır. Artıq 1996-cı ildə banklar

ölkənin iqtisadi inkişafını və qanunvericiliyinin xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla beynəlxalq standartlara cavab verən yeni mühasibat uçotunun Hesablar Planını qəbul etmişdir. Bu ölkədə mühasibat uçotu sahəsində həyata keçirilən islahatların xüsusiyyətləri Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına əsaslanan Milli Mühasibat Uçotu Standartlarının mərhələli və uzunmüddətli tətbiqi ilə xarakterizə olunur.

Bunun nəticəsi kimi, islahatların ilkin mərhələlərində bir sıra Milli Mühasibat Uçotu Standartları, o cümlədən “Hiperinflyasiya şəraitində maliyyə hesabatları” Milli Mühasibat Uçotu Standartı, “Konsolidə edilmiş maliyyə hesabatları və törəmə qurumlara investisiyalar” Milli Mühasibat Uçotu Standartı, “Bankların maliyyə hesabatları” Milli Mühasibat Uçotu Standartı, “Maliyyə hesabatlarının təqdim olunması” Milli Mühasibat Uçotu Standartı, “Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında” Milli Mühasibat Uçotu Standartı, “Asılı cəmiyyətlərə investisiyaların uçotu” Milli Mühasibat Uçotu Standartı, “Valyutalar üzrə məzənnə fərqlərinin təsiri” Milli Mühasibat Uçotu Standartı, “Səhmlər üzrə mənfəət” Milli Mühasibat Uçotu Standartı hazırlanmış və təsdiq edilmişdir ki, həmin Standartlara uyğun olaraq hazırda bank sektorunda müvafiq maliyyə hesabatları tərtib olunur.

Belarusiya Respublikasının 18.10.1994-cü il tarixdə təsdiq olunmuş “Mühasibat uçotu haqqında” Qanundan fərqli olaraq Özbəkistan Respublikasında mühasibat uçotu sahəsində islahatların aparılması 30.08.1996-cı il tarixdə “Mühasibat uçotu haqqında” Qanunun təsdiq edilməsi ilə başlamışdır.

Mühasibat uçotunun dövlət tənzimlənməsini həyata keçirən Özbəkistan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinin bu sahədə apardığı uçot siyasəti Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının birbaşa tətbiqi istiqamətində deyil bu Standartların ümumi prinsiplərini və əsas

müddəalarını saxlamaqla onlara uyğunlaşdırılmış müvafiq Milli Mühəsibat Uçotu Standartları vasitəsi ilə qanunvericiliklə müəyyən olunmuş kommərasiya təşkilatlarının fəaliyyətini tənzimləyir.

Həmin qanunun tələblərinə əsasən Özbəkistan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi Beynəlxalq təşkilatlarda birlikdə 1997-ci ildə Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarının hazırlanmasına başlamışdır.

2007-ci ildə Özbəkistan Respublikasında mahəsibat uçotu sahəsində bir sıra problemlərin aradan qaldırılması və tənzimlənməsi məqsədi ilə Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının əsas hissəsini təşkil edən müvafiq Milli Mühəsibat Uçotu Standartları hazırlanmış və təsdiq olunmuşdur.

Beləliklə, Özbəkistan Respublikasında göstərilən normativ-hüquqi aktların qəbul edilməsi ilə Milli Mühəsibat Uçotu Standartları əsasında müvafiq qanunvericilik bazası yaradılmışdır.

Moldovanın 27.04.2007-ci il tarixədək güvvədə olan mühəsibat uçotunu tənzimləyən müvafiq qanunvericilik aktlarına uyğun olaraq Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi ilə bağlı normativ-hüquqi bazası özündə aşağıdakı üç əsas elementi birləşdirir:

- Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarını;
- Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarını tətbiqi üzrə Şərhlər və Təvsiyələri;
- Mühəsibat Uçotunun Hesablar Planını.

Moldovanın Maliyyə Nazirliyi tərəfindən Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına uyğun olaraq Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarının hazırlanması və təsdiq olunması zamanı, həmçinin yeni hesabatlılığı tərtib edən təşkilatlarda ənənəvi mühəsibat uçotunun təkili üzrə qəbul olunmuş yanaşmalar və işçilərin iş təcrübələrinə əsaslanan praktiki bilik və bacarıqları da nəzərə alınır.

Sözügədən Standartlar istifadəçilər üçün anlaşılıqlı və aydın olması üçün onların siyahısına Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarından fərqli olaraq iki standart, o cümlədən “Təşkilatların məsrəflər və xərclər üzrə” Milli Mühasibat Uçotu Standartı və “Kiçik sahibkarlıq subyektlərində uçotun xüsusiyyətləri üzrə” Milli Mühasibat Uçotu Standartı əlavə edilmişdir.

Konkret misallar əsasında ayrı-ayrı maliyyə-təsərrüfat əməliyyatlarının açıqlanmasını müəyyən edən Milli Mühasibat Uçotu Standartlarının təybiqi üzrə müvafiq Şərhlər və Tövsiyələr, həmçinin Maliyyə Nazirliyi tərəfindən hazırlanmaqla təsdiq edilir.

Göstərilən istiqamət üzrə yalnız Milli Mühasibat Uçotu Standartları əsasında islahatların həyata keçirilməsinin uzunmüddətli olduğunu və onların aparılması zamanı kifayət qədər əmək və maliyyə resurslarının cəlb edilməsini nəzərə alaraq, bu Standartların planlı şəkildə, yəni mərhələlərlə hazırlanması məqsəduyğun hesab edilmişdir.

Həmçinin, yalnız bu istiqamət üzrə islahatların həyata keçirilməsi xarici investorların marağında olan ictimai əhəmiyyətli qurumlara və iri vergi ödəyicilərinə Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının birbaşa tətbiq edilməməsi yeni mühasibat sisteminin uğurla və qısa müddət ərzində qurulmasına xidmət etmir.

Göstərilən problemlərin həlli ilə bağlı Moldovanın 27.04.2007-ci il tarixdə yeni “Mühasibat uçotu haqqında” Qanunu qəbul edilmişdir. Həmin Qanuna uyğun olaraq kommərsiya təşkilatlarına aid olunan ictimai əhəmiyyətli qurumlar birmənəli Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları, orta sahibkarlıq və ikili mühasibat yazılışlarını aparan kiçik sahibkarlıq subyektləri isə Milli Mühasibat Uçotu Standartları əsasında müvafiq maliyyə hesabatlarını tərtib etməlidir.

Bununla yanaşı, göstərilən Standartların tətbiqi 2011-ci ildən nəzərdə tutulur.

Dördüncü istiqamət - Milli mühasibat uçotunu tənzimləyən mövcud qanunvericiliyə müvafiq düzəlişlərin edilməsi ilə və xüsusi uçot təcrübələrini saxlamaqla, Milli Mühasibat Uçotu Qaydalarının Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına uyğunlaşdırılması.

Qeyd olunan istiqamət üzrə islahatların həyata keçirilməsi Ukrayna və Rusiya Federasiyası üçün daha səciyyəvidir.

Ukraynada mühasibat uçotu sahəsində islahatların aparılması 1999-cu ildə “Ukraynada mühasibat uçotu və maliyyə hesabatları” Qanunun təsdiq edilməsi ilə başlamışdır.

Ukraynada mühasibat uçotu sahəsində islahatlar bazar iqtisadiyyatının və beynəlxalq standartların tələblərinə cavab verən Mühasibat Uçotu Qaydalarının yaradılması və tətbiqi vasitəsi ilə aparılmışdır. Belə ki, həmin Qanuna əsasən Milli Mühasibat Uçotu Qaydaları Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına zidd olmamaqla Ukrayna Maliyyə Nazirliyi tərəfindən normativ-hüquqi akt kimi təsdiq olunur.

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarından fərqli olaraq Mühasibat Uçotu Qaydaları maliyyə hesabatları ilə yanaşı mühasibat uçotunun aparılması qaydalarını da özündə əks etdirir.

Ukrayna Maliyyə Nazirliyi tərəfindən mühasibat uçotu sahəsində islahatların aparılması üzrə qəbul edilmiş proqrama uyğun olaraq 01.12.1998-ci il tarixdə “Mühasibat Uçotu Standartlarının (Mühasibat Uçotu Qaydalarının) siyahısı, onların təsdiq olunması və tətbiqi müddətləri” təsdiq olunmuşdur.

Hazırda, Ukraynada beynəlxalq standartların ümumi prinsiplərinə cavab verən 25 adda mühasibat uçotu qaydaları təsdiq olunmuş və bundan

başqa Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına zidd olmayan digər güvvədə olan mühasibat uçotu qaydalarının təkmilləşdirilməsi üzrə işlər davam etdirilir.

Ukraynanın həyata keçirdiyi uçot siyasətinə uyğun olaraq, Rusiya Federasiyasında da 21.11.1996-cı il tarixdə qəbul edilmiş “Mühasibat uçotu haqqında” Federal Qanununa əsasən təsərrüfat subyektlərində mühasibat uçotunun aparılması bu sahədə dövlət tənzimlənməsini həyata keçirən orqan tərəfindən hazırlanmış və təsdiq olunmuş müvafiq Mühasibat Uçotu Qaydaları (standartları) ilə müəyyənləşdirilir.

Rusiya Federasiyasında Mühasibat uçotu sahəsində aparılan islahatlar burada da ikinci istiqamətdə olduğu kimi, mərhələlərlə həyata keçirilir. Lakin Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartları əsasında Mühasibat Uçotunun Qaydalarının hazırlanmasına baxmayaraq, bu Qaydalar özündə ənənəvi uçot təcrübəsini saxlamaqla, heç də həmişə Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları ilə nizamlanan bütün məsələləri əhatə etmir. Bu isə, Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına uyğun olaraq maliyyə hesabatlarının, xüsusən konsolid edilmiş maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında kommertiya təşkilatları üçün obyektiv olaraq müvafiq çətinliklərin yaranmasına səbəb olur.

Qeyd etmək lazımdır ki, Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına uyğun olaraq mühasibat uçotunun tətbiqi üzrə islahatların sürətləndirilməsi məqsədilə Rusiya Federasiyasının Maliyyə Nazirinin 2004-cü il 01 iyul tarixli əmri ilə Rusiya Federasiyasında ortamüddətli mühasibat uçotu və hesabatların inkişafı konsepsiyasına razılıq verilmişdir.

Konsepsiyada, 2004-2010-cu illər üzrə dövrü əhatə etməklə ölkədə mühasibat uçotu və hesabatların inkişafını təmin edən aşağıdakı əsas istiqamətlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur:

- Mühasibat uçotu və hesabatların tərtibi prosesində təqdim olunan informasiyanın keyfiyyətinin artırılması;

- Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqini təmin edən müvafiq infrastrukturun yaradılması;

- Mühasibat uçotu və hesabatlarını tənzimləyən sistemin dəyişdirilməsi;

- Mühasibat hesabatlarına nəzarətin gücləndirilməsi;

- Mühasibat uçotunun aparılması, müvafiq hesabatların hazırlanması və auditin həyata keçirilməsi ilə məşğul olan mütəxəssislərin beynəlxalq standartlara cavab verən mütəxəssislərin, habelə hesabatların alınmasında maraqlı olan istifadəçilərin mühasibat hesabatlarının tərtib olunmasına dair biliklərinin artırılması.

Bu baxımdan, Rusiya Federasiyasının 27.07. 2010-cu il tarixli “Konsolidə olunmuş maliyyə hesabatları haqqında” Federal Qanunun təsdiq olunmasını mühasibat sisteminin dəyişdirilməsi üzrə qəbul olunmuş konsepsiyanın əsas istiqamətlərinin həyata keçirilməsinin ilk addımı kimi qiymətləndirmək olar.

Həmin Qanunun tələblərinə əsasən Rusiya Federasiyası ərazisində Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının Fondu tərəfindən qəbul edilmiş və Rusiya Federasiyasının Mərkəzi Bankı ilə razılaşdırılmaqla Rusiya Federasiyasının Hökuməti tərəfindən qanunvericiliyin tələblərinə əsasən tanınmış Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları və bu Standartların tətbiqi üzrə Şərhlər və Təvsiyələr istifadə olunur.

Bu Standartların tətbiqi yalnız konsolidə edilmiş maliyyə hesabatlarını tərtib edən kommersiya təşkilatlarına, kredit təşkilatlarına, sığorta təşkilatlarına, qiymətli kağızları fond birjalarda dövriyyədə olan təşkilatlara və qiymətli kağızlar bazarının digər təşkilatçılarına şamil olunur.

Beləliklə, Rusiya Federasiyasında mühasibat sisteminin dəyişdirilməsi üzrə konsepsiyanın həyata keçirilməsi sözü gedən Qanunun icrasının təmin edilməsindən asılıdır.

Bəşinci istiqamət - Maliyyə Hesabalarının Beynəlxalq Standartlarına uyğun olaraq yeni Milli Mühasibat Sisteminin normativ-hüquqi bazanın yaradılması üzrə işlərin təşkili.

Göstərilən istiqamət üzrə islahatları həyata keçirən ölkələr sırasına Tacikistan Respublikasını aid etmək olar.

Tacikistan Respublikasının 14.05.1999-cu il tarixdə təsdiq olunmuş “Mühasibat uçotu haqqında” Qanununa əsasən mühasibat uçotunun aparılması demək olar ki, ənənəvi uçot qaydalarına uyğun olaraq həyata keçirilir. Belə ki, bu Qanunun tələblərinə əsasən nazirliklər, komitələr, konsernlər, assosiasiyalar və digər təşkilatlar illik (rüblük) icmal mühasibat hesabatlarını Tacikistan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinə təqdim edir.

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi üzrə nəzarət sisteminin təşkil edilməsi

Gürcüstan Respublikası daxil olmaqla MDB ölkələrində Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları əsasında tərtib edilmiş müvafiq maliyyə hesabatlarının keyfiyyətinə nəzarət sisteminin inkişaf etdirilməsi sahəsində əsas çətinlik dünya praktikasında bu məsələ ilə bağlı ümumi qəbul edilmiş yanaşmaların işləyib hazırlanmasından ibarətdir.

Maliyyə hesabatlarının keyfiyyətinə nəzarət bu hesabatların hazırlanmasına və təqdim olmasına, onların müəyyən olunmuş tələblərə cavab verməsinə dair rəyin verilməsinə, habelə həmin hesabatları alan və müvafiq qərarların verilməsinə səlahiyyətli şəxslər üçün məsuliyyətin müəyyən edilməsi üzrə müvafiq nəzarət sisteminin qurulması ilə ölçülür.

Lakin, hazırda dünya praktikasında qeyd olunan nəzarət sisteminin mövcud olmaması səbəbindən Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq

Standartlarına uyğun olaraq hazırlanmış müvafiq maliyyə hesabatları əsas etibarilə inzibati hüquqa deyil, mülki-hüquqi məsuliyyətə əsaslanır.

Nəticədə, Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tələblərinə cavab verməyən, keyfiyyətsiz maliyyə hesabatlarını tərdim etmiş təşkilat və belə hesablara müsbət rəy vermiş auditor əksər hallarda inzibati məsuliyyətə cəlb edilmir.

Beləliklə, beynəlxalq tələblərə cavab verməyən təhrif edilmiş məlumatları ösündə əks etdirən maliyyə hesabatlarının uzunmüddətli təqdimatı iqtisadi böhranın yaranma səbəblərindən biri hesab olunur.

Göstərilən halların baş verməsi əsasən yeni bazar münasibətlərini qurmuş keçmiş MDB ölkələrində müşahidə olunur.

Başqa sözlə, Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına əsasən hazırlanmış maliyyə hesabatlarının keyfiyyətinə nəzarət üzrə milli sistemlərin təşəkkül tapmasının əsası kimi ilk növbədə bu hesabatların istifadəçilərinin maraqlarını müdafiə edən və mühasibat uçotu sahəsində dövlət tənzimlənməsini həyata keçirən müvafiq qurumlar çıxış etməlidir.

Hazırda isə sözü gedən ölkələrdə Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına əsasən hazırlanmış maliyyə hesabatlarının keyfiyyətinə nəzarət həmin ölkələrin qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən təsərrüfat subyektlərinin fəaliyyətinə nəzarətin mövcud sistemləri çərçivəsində həyata keçirilir.

Eyni zamanda, dünya miqyasında Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi üzrə əldə olunmuş təcrübəyə əsaslanaraq belə bir qənaətə gəlmək olar ki, mühasibat uçotu sahəsində dövlət tənzimlənməsini həyata keçirən müvafiq qurumlar tərəfindən islahatların liberal siyasət vasitəsi ilə aparılması həmin ölkədə bu standartların sürərlə qəbul olmasına və müvafiq olaraq yayılmasına xidmət etmir.

Bu baxımdan, mühasibat uçotu sahəsində islahatların uğurla başa çatdırılması üçün bu standartların tətbiqi üzrə müəyyən edilmiş vahid dövlət siyasəti çərçivəsində maliyyə hesabatlarının keyfiyyətinin yüksəldilməsi istiqamətində mühasibat uçotunu tənzimləyən müvafiq qurumların səlahiyyətlərini artıran nəzarət sisteminin qurulması zəruridir.

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqini təmin edən mütəxəssislərin hazırlanması

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına keçidin ilkin mərhələsində bu standartlar barədə əsaslı biliklərə malik olan ixtisaslı mütəxəssislərin o, cümlədən sertifikatlaşdırılmış mühasiblərin, auditorların həmin standartların tədrisi və yayılması ilə bağlı fəaliyyətlərini xüsusən qeyd etmək lazımdır. Belə ki, keçmiş MDB ölkələrində sözü gedən ixtisaslı mütəxəssislərin köməyi ilə Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları üzrə tədrisin aparılması bir qayda olaraq ali və orta tədris proqramlarına daxil edilməklə qısamüddətli kurslar vasitəsi ilə həyata keçirilirdi.

Hazırda, bu ölkələrdə yuxarıda göstərilən qısamüddətli kurslarla yanaşı Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tədrisi üzrə milli proqramlar yaradılmışdır ki, bunlar da ali və orta təhsil sistemlərinə daxil edilmişdir. Belə ki, sözü gedən bir sıra ölkələrdə Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları üzrə tədrisin aparılması ali və orta tədris proqramlarına daxil edilməklə ilk növbədə müəyyən olunmuş təhsil müəssisələrində çalışan müəllim heyəti üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Bəzi ölkələrdə isə həmin standartlar tədrisin, həmçinin müvafiq dövlət məmurları üçün məcburi halda həyata keçirilməsi məsələsi də nəzərdən keçirilir.

Belarusiya Respublikasında belə qısamüddətli tədris kursları “Deloyt ənd Tuş” audit şirkətinin və Belarus Dövlət Universitetinin Ali Biznes Məktəbinin köməyi ilə təşkil edilmişdir.

Moldovada mühasiblərin, auditorların sertifikatlaşdırma, habelə davamlı təhsil sisteminin tətbiqi bu ölkənin Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına keçid mərhələsinə təsadüf edir. Hazırda Moldovada mühasiblərin və auditorların böyük bir hissəsi sözügedən kurslar vasitəsi ilə Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları haqqında əsaslı biliklər əldə etmişdir.

Mühasiblərin və auditorların sertifikatlaşdırılması ildə iki dəfə Mühasiblərin Beynəlxalq Federasiyasının (İFAC) müəyyən etdiyi proqram əsasında həyata keçirilir.

Ukraynada, ölkə iqtisadiyyatının dünya iqtisadiyyatına ineqrasitəsi şəraitində ali məktəblərdə mühasibat uçotu və audit üzrə yeni tədris proqramlarının tətbiqi məqsədi ilə ali təhsil müəssisələrində çalışan müəllim heyəti üçün onların bilik və bacarıqlarının təkmilləşdirilməsinə əvəzsiz imkan yaradan bir illik xüsusi proqramın tədrisi aparılmışdır.

Göstərilən proqram, həmçinin Mühasiblərin Beynəlxalq Federasiyasının (İFAC) tələbləri əsasında hazırlanmışdır.

Orta asiya regionunda Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına keçidin xüsusiyyətləri mühasib peşəsinin biliklərini müəyyən edən tələblərin və bunun nəticəsi kimi nüfuzunun artması ilə müşahidə olunur.

Bu səbəbdən Qazaxıstanda, Qırgızstanda, Tacikistandavə Özbəkistanda fəaliyyət göstərən müvafiq peşəkar mühasiblər birliklərinin təşəbbüsü ilə Sertifikatlaşdırılmış Mühasib və Auditorların Beynəlxalq Şurası yaradılmışdır.

Daşkənd şəhərində 2001-ci ilin dekabr ayında Mühəsiblər və Auditorların Beynəlxalq Şurasının təsisçilərinin görüşündə həmin Şuraya Rusiya və Ukrayna üzv kimi qəbul olunmuşdur.

İlk növbədə Şuranın fəaliyyəti bu Şuraya üzv olan ölkələr üçün mühəsiblərin sertifikatlaşdırılması üzrə vahid proqramın hazırlanmasına və tətbiqinə yönəldilmişdir.

Eyni zamanda, belə qeyri-dövlət təşkilatlarının sözügedən ölkələrin qanunvericiliklə müəyyən olunmuş və mühəsibat uçotunun tənzimlənməsini həyata keçirən orqanları ilə məqsədli proqramlar çərçivəsində əlaqəli iş birliyinin təşkil olunmaması amili bu Standartların qısa müddət ərzində birmənalı qəbul edilməklə praktikada tətbiqi inandırıcı deyil.

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi üzrə problemlər

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının qəbul edilməsi və tətbiqi prosesində keçmiş MDB ölkələri onlar üçün səciyəvi olan bir çox ümumi problemlərlə üzləşmişdir. Bunlardan institusional, təşkilati-hüquqi, maliyyə, kadr və metodiki problemləri qeyd etmək olar. Bu problemlərin həlli sözügedən standartların tətbiqi prosesinin sürətləndirilməsinə şərait yaradar.

İnstitusional problemlər

Gürcüstan Respublikası da daxil olmaqla MDB ölkələrində Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının səmərəli tətbiqini nəzərdə tutan institusional şəraitin mövcud olmaması və ya zəif inkişaf etməsi problemi özünü qabarıq şəkildə göstərir.

Bu ölkələrdə tarixən mühəsibat uçotu və hesabatlılıq bir mülkiyyətçinin – dövlətin maraqlarına istiqamətləndirilmişdir. Bu istiqamətlənməni ayırı-ayrı təsərrüfat əməliyyatlarının əks etdirilməsində,

bütövlüklə hesabat məlumatlarının formalaşmasında, hesabatlılığın keyfiyyəti, daxili və kənar nəzarətin təşkili yanaşmalarda müşahidə etmək olar. Əksər hallarda maliyyə informasiyalarından iqtisadi qərarların qəbul edilməsi məqsədilə istifadə təcrübəsi mövcud deyil.

Gürcüstan Respublikası da daxil olmaqla MDB ölkələrində fond birjalarının kifayət qədər aşağı inkişaf səviyyəsi də yeni standartların tətbiqinin əhəmiyyətli dərəcədə məhdudlaşdıran əhəmiyyətli məsələlərdən biridir.

Bununla əlaqədar olaraq Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları əsasında maliyyə hesabatlarının tərtib olunmasının zəruriliyi geniş istifadəçi kütləsi üçün günü-gündən artmağa başlamışdır.

Eyni zamanda həmin ölkələrində ənənəvi olaraq vergi orqanları tərəfindən vergi qanunveriliyinə uyğun uçotu qurmaq məqsədi ilə maliyyə hesabatlarının tərtibinə qoyulmuş tələblər Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının müvafiq tələbləri ilə üst-üstə düşür.

Mühasiblərin və auditorların peşəkar ictimai birliklərinin, eləcə də digər maraqlı tərəflərin, o cümlədən maliyyə hesabatları istifadəçilərinin mühasibat uçotu təkmilləşdirilməsində iştirakı kifayət dərəcədə olmamışdır.

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına keçid zamanı inkişafa nail olmaq üçün yüksək siyasi və dövlət səviyyəsində bu standartların ölkə ərazisində tətbiqinin dəstəklənməsi vacib şərtlərdən biridir.

Uğurlu islahatın əsas amillərindən biri də aparıcı dövlət xadimləri tərəfindən bu siyasətin dəstəklənməsidir.

Bununla yanaşı, bu sahədə islahatların uğurla başa çatdırılması Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına uyğun olaraq maliyyə

hesabatlarını tərtib edənlər, investorlar və analitiklər tərəfindən bu hesabatlara müvafiq tələbatın mövcud olması ilə də ölçülür.

Təşkiati-hüquqi problemlər

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi üzrə təşkilati-hüquqi problem bu standartların rəsmi statusunun olmamasından ibarətdir.

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları Fondu həmin standartların mətnləri üzrə müəlliflik hüququna malik olmaqla, onları ingilis dilində dərc etdirir.

Beləliklə, Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının Gürcüstan Respublikası da daxil olmaqla MDB məkanı ölkələrinin hüquq sistemində daxil edilməsi üçün bu standartların milli dilə tərcümə prosesinin həyat keçirilməsi ilə yanaşı bütün maraqlı tərəflərin həmin tərcümələrlə bağlı razılaşdırılmış mətnlərinin əldə etməsi tələb olunur.

Qeyd olunan ölkələrdə bu problemin göstərilən qaydada həlli sözügedən standartların sonuncu versiyasının tərcümə olunmuş mətnlərinin əldə edilməsi ilə bağlı səmərəli sxemin yaradılmasına xidmət etmir.

Maliyyə Problemləri

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi ilə bağlı təsərrüfat subyektləri tərəfindən onların mühasibat uçotu sistemlərinin yenidən qurulması, idarəetmə kadrlarının yenidən hazırlanması, bahalı mütəxəssislərin işə götürülməsi, yeni proqram təminatının alınması, idarəetmə proseslərinin dəyişdirilməsi üçün böyük məbləğdə vəsaitin ayrılmasını tələb edir.

Təşkilat tərəfindən hazırlanmış maliyyə hesabatlarının Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tələblərinə cavab verməsi haqqında Beynəlxalq Audut Standartları və ya onlara uyğun hazırlanmış və

qəbul olunmuş müvafiq Milli Audit Standartlarına əsasən audit xidmətlərinin göstərilməsi də istisna deyil.

Bundan başqa, dövlət tərəfindən mühasibat uçotu sahəsində islahatların aparılması zamanı iri həcmli investisiyaların yönəldilməsinin zəruriliyini də problem kimi qeyd etmək olar.

Kadr problemləri

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartların tətbiqi üzrə kadr problemləri ixtisaslı mütəxəssislərin bu standartlar haqqında əsaslı bilik və bacarıqlarının lazımı səviyyədə olmaması ilə bağlıdır.

Hətta maliyyə baxımından işçilərin tədrisini həyata keçirmək və Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları üzrə peşəkar mütəxəssisləri işə götürmək üçün maliyyə imkalarına malik olan təsərrüfat subyektlərində də bir qayda olaraq bu sahədə işçilərinin sayı məhduddur.

Nəticədə böyük şirkətlərin belə Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları üzrə şöbələrində adətən işçilərin sayı 3-4 nəfərdən, bəzən isə 1 nəfərdən ibarət olur. Həmin mütəxəssislər Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları üzrə əsaslı biliyə malik olmayan mütəxəssislər tərəfindən ənənəvi uçot qaydalar əsasında tərtib edilmiş məlumatları əldə edərək yeni maliyyə hesabatlarının hazırlanması ilə məşğul olurlar.

Bu baxımdan, mühasibat uçotunun aparılması və maliyyə hesabatlarının hazırlanması proseslərinin bir-birindən ayrılması maliyyə hesabatlarının keyfiyyətinə mənfi təsir göstərir.

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartların tətbiqinə keçid və ya tətbiqi üzrə metodiki materialların, o cümlədən Gürcüstan Respublikası da daxil olmaqla MDB ölkələrin dilində olmaması və ya bu materiallarla kifayət qədər təmin edilməməsi kadr problemlərini daha da dərinləşdirir.

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları əsasında hazırlanmış maliyyə hesabatlarının “istehlakçısı” olan mütəxəssislərin – təsərrüfat

subyektlərinin idarəetmə heyətinin, orta səviyyəli menecerlərin, dövlət məmurlarının, maliyyə analitiklərinin bu sahədə peşəkarlığı ilə bağlı problemlər də az əhəmiyyət kəsb etmir.

Metodiki problemlər

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi üzrə problemlər, bu standartlarda olan tələblərinin həyata keçirilməsi ilə bağlıdır.

Belə ki, onların tələblərində kifayət qədər qüsurlar, boşluqlar və ziddiyyətlər mövcud olmaqla daha çox böyük biznesin maraqlarını ifadə edir. Lakin MDB ölkələrində Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi problemləri orta biznes səviyyəsinə keçməyə başlamışdır.

Bu baxımdan, 2009-cu ildə buraxılmış Orta və Kiçik biznes üçün Beynəlxalq Standartlar müəyyən əhəmiyyət kəsb etsə də, sözügedən standartlar Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları ilə müqayisədə o qədər də “sadeləşdirilmiş” deyildir.

Eyni zamanda, Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarında olduğu kimi, bu standartlarda da kifayət qədər qüsurlar, boşluqlar və ziddiyyətlər mövcuddur.

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının praktiki tətbiqi ilə bağlı problemlər standartlarda ədalətli dəyər anlayışının geniş istifadəsi ilə əlaqədar yaranır.

Bu zaman, ədalətli dəyər metodu əsasında qiymətlərin mümkün variasiyaları Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına uyğun hazırlanan maliyyə hesabatlarının göstəricilərinə əhəmiyyətli təsir göstərir.

Bu işə, nəticədə maliyyə hesabatlarının tərtibi zamanı Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları ilə müəyyən olunmuş tələblərin pozulmasına səbəb ola bilər.

Beləliklə, Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının qəbul edilməsi və tətbiqi üzrə mövcud olan problemlər, Gürcüstan Respublikası da daxil olmaqla, MDB ölkələrində onların həlli üzrə səmərəli yolların işlənib hazırlanması istiqamətində səylərinin birləşdirilməsini tələb edir.

Azərbaycan üçün mühasibat uçotu sahəsində islahatların həyata keçirilməsi ilə bağlı mövcud istiqamətlərdən seçimin müəyyən edilməsi respublikada aparılan uçot siyasətinin əsas vəzifələrindən biri kimi hesab olunmalıdır.

MDB-yə daxil olan ölkələrdə Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının tətbiqi praktikası ilə əlaqədar əldə edilmiş nəticələr təhlil edilərkən belə fikir söyləmək olar ki, Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının tətbiqi və yayılması konsepsiyası ölkə qanunvericiliyinə əsaslanaraq özündə bu standartlara uyğun maliyyə hesabatlarını təqdim edəcək konkret kateqoriyaları, təyin olunmuş meyarlar əsasında iqtisadi potensialı əhəmiyyətli və nəhəng hesab edilən və xarici investorların marağında olan müəssisələrin müəyyən olunmasını, habelə bu müəssisələrdə mühasib peşəsini təmsil edən mütəxəssislərin Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq standartları haqqında əsaslı biliklərin artırılmasına yönəldilmiş, mühasibat uçotu sahəsində islahatların həyata keçirilməsində maraqlı təşkilatları cəlb etməklə müvafiq tədbirlərin görülməsi üçün ortamüddətli proqram sənədini əhatə etməlidir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. “Mühasibat uçotu haqqında” Belarusiya Respublikasının Qanunu, 18 oktyabr 1994.
2. “Mühasibat uçotu haqqında” Qazaxstan Respublikasının Qanunu, 26 dekabr 1995.
3. “Mühasibat uçotu haqqında” Özbəkistan Respublikasının Qanunu, 30 avqust 1996.

4. “Mühasibat uçotu haqqında” RF-nin Federal Qanunu, 21 noyabr 1996.
5. “Mühasibat uçotuvə hesabatlılığın tənzimlənməsi haqqında” Gürcütan Respublikasının Qanunu, 05 fevral 1999.
6. “Mühasibat uçotu haqqında” Tacikistan Respublikasının Qanunu, 14 may 1999.
7. “Ukraynada mühasibat uçotu və maliyyə hesabatları”, 1999.
8. “Mühasibat uçotu haqqında” Qırğızıstan Respublikasının Qanunu, 29 aprel 2004.
9. “Mühasibat uçotu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 29 iyun 2004.
10. “Mühasibat uçotu və maliyyə hesabatlılığı haqqında” Qazaxstan Respublikasının Qanunu, 28 fevral 2007.
11. “Mühasibat uçotu haqqında” Moldova Respublikasının Qanunu, 27 aprel 2007.
12. “Konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatları haqqında” RF-nin Federal Qanunu, 21 iyul 2010.
13. 7-9 oktyabr 2009 -cu ildə Cenevrə şəhərində keçirilmiş “Mühasibat uçotu və Hesabatlılığın Beynəlxalq Standartları üzrə 26-cı sessiya”nın materialları

Э.О.Джафаров, Ф.А. Абдуллаева, М.Дж. Маммедяров
Реформирование бухгалтерского учёта в странах СНГ

РЕЗЮМЕ

В последние годы продолжающийся в мире глубокий финансово-экономический кризис является одним из факторов ускоренного реформирования бухгалтерского учёта и финансовой отчётности с применением МСФО во многих странах мира, включая страны СНГ.

В настоящей статье обобщён и исследован опыт по реформированию бухгалтерского учёта на основе МСФО в странах СНГ в соответствии с концептуальными подходами по осуществлению государственного регулирования учётной политики в решении указанной проблемы в этих странах.

E.O. Jafarov, F.A. Abdullayeva, M.J. Mammadyarov

Accounting reforming in the CIS countries

SUMMARY

In recent years, continuing financial - economic crisis in the world is one of the factors of accelerated reforming of accounting and financial reporting with the application of IFRS in the most world countries, including the CIS countries.

In this article were summarized and investigated accumulated the experience on reforming accounting on the basis of IFRS in the CIS countries in accordance with the conceptual approaches on execution of state regulation of accounting policy in solving indicated problem in these countries